

ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գիտութիւն, թիւ 4, յունուարի
— Մենք նկատել էինք (1904, 11)
այդ հանդիսի մի քանի թերութիւն-
ները. այժմ, ինչպէս կարգում ենք այդ
թուով՝ «Գիտութեան» ընթերցող-
ներէից ոմանք նոյն առարկութիւն-
ներ են անում խմբագրութեան, յայտ-
նելով որ իրանց հասկացողութիւ-
նից վեր են այդ հանդիսի նիւթերը ի-
րանց բովանդակութեամբ և լեզուով:
Խմբագրութիւնը խոստանում է յօդ-
ուածները ժողովրդականացման վրայ
աւելի մեծ ուշադրութիւն դարձնել:
«Երբ ժամանակը դայ, աւելացնում է
խմբագիրը, Գիտութիւնը պիտի սկսի
գիտական այլ և այլ ճիւղերուն վրայ
ժողովրդական դասագրքերու հրա-
տարակութեանց շարք մը: Մենք ա-
սել էինք. «վատ չէր լինի եթէ ին-
տելիգենտ ընթերցողները համար
գրութեանց լոյզերն դուրսէր նաև
ընական գիտութիւնների սխտեմա-
տիկական դասընթացների մի շարք,
գրութեան տարրական պատրաստու-
թիւն ունեցողների համար: Այդ
կերպ էին ժողովրդականացնում բը-
նական գիտութիւնը Անգլիայի ա-
մենահռչակաւոր գիտականները:—
Ուրեմն, այդ մեր պահանջն էլ ար-
դարացի է գտնում «Գիտութեան»
խմբագրութիւնը: Շատ ուրախ ենք:
Յիշած թուի բովանդակութիւնը
հետեւեալն է. Ժ. Ժանսըն՝ գիտութիւն
և բանաստեղծութիւն. Է. Նունկ՝
Ռատիսոնը և կեանքը. Ուգուենտն՝
էլեբարաբուժութիւնը. Գ. Բալա-
սեան՝ կեանք և վանդակիկներ. Ման-
կավարժական, գիտական լուրեր, օգ-
տակար գիտելիքներ:

Խմբագրութիւնը խոստանում է
յաջորդ թուով բանալ և գիւղատնտե-
սական բաժին:

«Ծաղիկ», № թիւ 12.— «Պարհի-
ղածութիւններ օրուան գրական
կեանքին վրայ» յօդուածում, օգ-
տուելով «Բիւզանդիոնի» տարեկան
տեսութիւնից՝ թրքահայ գրականու-
թեան վրայ, հաւ թէ ինչ գրական հա-
շտակչիւ է անուամիջուած է մի տա-
րուայ ընթացքում, բաց առած զըզ-
րոցական և դասական աշխատասի-
րութիւնները, 11 գիրք, որոնցից 5
հատ կրօնական, 2 հատ բանաստեղ-
ծութիւն, 1 հատ ժողովրդականու-
ցրած կէս-բժշկական, 1 հաւաքածու,
և 1 թատերական: Վերջոյ իշեալ 11
հատորներից եթէ հանենք երկու
թարգմանութիւն և մէկ հաւաքա-
ծու, կ'ունենանք ինքնագիր ութ
հատոր:

Գարբերական հրատարակու-
թիւնների մէջ անցեալ տարուայ
ընթացքում ուշագրաւ են համարում
միայն—Յով. Գազանճեանի «Նւշտ-
կիացի հայ կինը» տ. Եսայեանի «Վէ-
պը», Զիֆթէ-Սարաֆի՝ «Միամիտի
մը արկածները» և «Պոլսական տե-
սարանները»:

«Ներքին Պոլսահայ լրագրութիւնը»
— իր դիրքը, դերը և ընթացքը յօ-
դուածում, որ սկսուել է նախորդ
համարում և դեռ չի վերջանում, Ե-
նովք Արմէն այնքան էլ պատուաբեր
զոյներով չէ ներկայացնում մեր
թիւրքահայ օրագրութեան ներքին
կազմը: Նոյն հարցերի շուրջ են պը-
տրտում, սակայն այլ տեսակէտից,

Արամ Անտոնեանի «Օրումն դրականութիւնը: Դուքս է զալիս, որ թերթերի շատանալու հետ չեն աւելացել Գոյում գրական ոյժերը, հասարկ թերթերը զգոն է լեցունելու ռամար: դիմում են գանարժան: և ժողովանդադրել: սկսնակներին: Լըրադրապետները իրանց շահերի զոհողութիւն յանձն չառնելով զերադասում են ձրի աշխատակիցներ ունենալ: Վկայ ինքնեկ աշխատակիցներու խումբին մէջ,—որուն պէտք է կցել նաև զաւուսային թղթակիցներու մեծամասնութիւնը,—լրագրապետին տեսակէտով ամենէն թանկագինները անոնք են, որոնք հրապարակախօսութիւն կ'ընեն, այսինքն թագային խնդիրներ կը յուղեն, զաւուսային առաջնորդները կը ձաղկեն, հանրային պաշտօնէութիւնները կը քննադատեն, ազդի հաստատութեան վարչութիւնը կը խճճեն, հանրային անհատներու զործունէութիւնը կը դնահատեն և այլն: Յօդուածագիրը՝ թիրքահայ լրագրական ընկած դրութեան պատճառները քննելիս՝ մեզ թուում է թէ նմանում է այն դիտողին, որ ծառերի լետից անտառը չի տեսնում... Ամենամեծ պատճառը սոսկալի բեժիմըն է, որ սպանում է ամեն մի կենդանութիւն, ազատ զարգացում, իսկ թուած պատճառները հետեանքներ են այդ զլխաւոր անորմալ պայմանի...

«Մասիս», թ. 1, 2.—Մի քանի ժամանակով դադարած այդ հանդէսը կրկին սկսեց հրատարակուել: Այդ համարներում տպուած են հետեանալ յօդուածները.

Ռ. Յ. Գերպէրեան՝ դովում է, Ընթերցւած, օգտակար գրքերի ընթերցումը և նրա կատարած մեծ դերը ընթերցողի վրայ, երբ կրթիչ հրահանգիչ է և չի պարունակում անտրի ու փուռ շատախօսութիւններ: և ապա, մէջ բերելով նշանաւոր հեղինակների խօսքերն ու կարծիք-

ները ընթերցանութեան բազմակողմանի օգուածների վրայ, եղբակացում է, թէ ամեն ժողովուրդ և բախտագիտական պարտք ունի դէպի իր գրական մշակներն և աշխատակորները: Խմբագրութիւնը՝ Հիգէն ու Յոնէս յօդուածում այլ և այլ խնդիրներ է յուղում. խօսում է պարահանդէսների և նրանց իբր բարեգործական ձեռնարկներ՝ ունեցած ազդեցութեան վրայ, Խղմիրեանց գրական մրցանակաբաշխութեան և նորընտիր առաջնորդների վրայ—Առ հասարակ բոլոր թրքահայ գրականութեան վրայ երևում է մի սպանիչ ռեժիմի մեռցնող ազդեցութիւնը. խեղճերը բացի կրօնական, առեւտրական, զուտ «գրական» և արտասահմանեան և տիրացուական—գաղութական հայացքերից, այլ բաների մասին գրելու իրաւունք չունին. բուն կեանքը, բուն թրքահայ իրականութիւնը իրանթիւ ցաւերով գրաքննչական եօթ կողպէքներով է փակուած: Եւ այդ ռեժիմին միթէ վերջ չպէտք է լինի...

Հարլիզոն.—Ստացանք Եգիպտոսից և այս նորածին շարաթաթերթի առաջին երկու համարները, որոնցից երկուն է, որ Հնորիզոնը՝ վարիչները «գրականութիւն» անելու յատկանութեամբ չեն իջել հրապարակի Հնորիզոնը՝ մի պարզ կուռի օրգան է, որ Եգիպտոսի նման ազայական հողի վրայ կարող է հասարակական մաքրագործողի մեծ դեր կատարել, եթէ միայն յարատեւ:

Անահիթ.—Իր յունուարի համարի առաջնորդողում «հայծ մը» վերագրի տակ խօսում է Ֆրիկ-ի Քրահա՝ բանաստեղծութեան մասին, որը նկատում է ազատ մտածումի, ըմբոստ ոգիի միակ կայծը բացառապէս կրօնական, միստիքական և աստուածաբանական շունչով գրուած առաքեալների և ս. հայրերի ազդեցութեամբ ձևուած մեր նախկին,

ամբողջ մատենագրութեան մէջ: Առաջ է բերուած «Գտնադատը» աշխարհաբար թարգմանութեամբ հանդերձ:

CORRESPONDANT.

(մարտի 10).—Ա. Շէրադամ կարծում է, որ ռուս-ճապոնական ընդհարման իսկական նկարագիրը ճանաչելու համար, պէտք է գիտենալ, թէ ի՞նչ է Գերմանիայի քաղաքականութիւնը Հեռուոր-Արեւելքում: Նա է, որ Ռուսաստանին մղեց Ղէսլի Հեռուոր-Արեւելք և 1895-ից իվեր նրան մղեց ընդունել մի արագ ու բուռն քաղաքականութիւն, որը բոլորովին հակասում էր Ռուսաստանի մինչև այն ժամանակ Ասիայում գործադրած ճկուն ու ճարպիկ քաղաքականութեան: Եթէ նկատի առնենք Կուլիշայի և դրան հետևող հարցերը, կը դանք այն եզրակացութեան, որ 1897-ին Գերմանիան իրականացրեց այս երկու նպատակները: Ինքն անձամբ հաստատուել չինական արկերում և Ռուսաստանը ամբողջապէս քաշել Ղէսլի Հեռուոր-Արեւելք:

NOUVELLE REVUE. — (մարտի 15).

— Ժողով Ռիբէ՝ «Արծուի Թռիչքը» վերնագրի տակ մի յօդուածով ցոյց է տալիս Միացեալ Նահանգների զարգացումը Մոնրօէից սկսած մինչև Ռուզվելտ: Յօդուածագիրը յիշեցնում է, որ Վաշինգտոնի վարչապետութիւնն էր՝ աշխարհակալութիւնների ետևից չվազել, փառասիրական յիմարութիւնների չզոհել ազատագրուած Միացեալ-Նահանգների ոյծերը, և այդ պատճառով էլ նա քարոզեց, որ Ամերիկան չպէտք է միջամտէ Եւրոպայի գործերում: Մոնրօէի վարչապետութիւնը, որ աւելի էր ուժեղացնում Վաշինգտոնին, զօրեղների ձեռքում մի վահան դարձաւ, և ոչ թէ ակաւների համար պաշտպանութեան մի զէնք: Մոնրօէ քարոզում էր, որ Եւրոպան իրաւունք չունի միջամտելու Ամե-

րիկայում, ամերիկեան գործերում: Ահա ինչպէս այս վարչապետութիւնը դարձաւ մի վահան, արդէն հզօրացած Մ.-Նահանգների համար: Եւ շնորհիւ այդ վարչապետութեան է, որից ծընունդ առաւ և եանկի իմպերեալիզմը, այսինքն աշխարհակալական քաղաքականութիւնը, որ Միացեալ-Նահանգները դարձան աշխարհի տրոստեսական առաջին ուժը: Անգլիան կանգնած է այլևս երկրորդ կարգում: Ամերիկան քարածուխի, մետաղաձուլի (fonte), պողպատի արդիւնաբերութեան կողմից Անգլիային արդէն գերազանցած՝ լուրջ կերպով սպառնում է գերազանցել նաև հիւստածեղէն և բրդեղէն արտադրութիւնների կողմից: Մետաքսի արդիւնաբերական ճիւղում Ֆրանսիան դեռ ևս ամենքի գլուխն է, թէպէտև Մ.-Նահանգները տարէց տարի մօտենում են նրան: Բայց մանաւանդ հիւստածեղէնի արտադրութիւնների կողմից է որ վտանգը հետզհետէ մօտալուտ է դառնում: Միացեալ-Նահանգներում, ոտայնների (broche) թիւ 22 0/0 աճում է, մինչդեռ Եւրոպայում 10 0/0: Սէն-Լուիի վերջին ցուցահանդէսը, որ 5,000,000 քառակուսի մետր տարածութիւն էր զբաղում և 250 միլիոնի արժողութիւն ունէր, որ կրկնապատիկ մեծ էր, քան Չիկագոյի ցուցահանդէսը և քառապատիկ մեծ՝ քան Պարիզինը, հիացմունք, զարմացք պատճառեց ամբողջ աշխարհին:

REVUE DES DEUX MONDES. —

(Մարտ 15) Ժ. Բուրդո խոսում է քաղաքական գործադուլների մասին: Միջին Ուէր, Տրադ-Ինիսիստանի պատմաբանը ընդհանուր գործադուլը նկատում է բանւորական շարժման տենդային, բուն բողէւմ ծընունած մի յղացում: Բելգիական բանւորների ընդհանուր գործադուլը, որ տեղի ունեցաւ 1893-ին և տևեց միայն մի օր, ստիպեց բելգիական խորհրդարանը վերջ դնել ընտրողա-

կան տերող ռեժիմին. մի նոր ընդհանուր գործադուլի սպառնանքը բաւական եղաւ տապալելու Վանդէն Պէերը Բօօմի նախարարութիւնը: Բայց 1902-ին, 350,000 բանուոր՝ լարած լինելով ընկերվարականներէ կոչին հետեւեալ պրոգրամով. «Մի մարդ, մի քուէ, խորհրդարանը ընտրողական սխառմի վերաքննութիւնը չընդունեց: Բելգիայի բանուորական կուսակցութիւնը այդ պրոտութիւնից դեռ եւ չէ վերականգնել: 1902-ին Բարցելոնայում տեղի ունեցած գործադուլը անտոնովիտների (նահանգական կառարեալ ինքնավարութիւն պահանջողներ) և անփոխանակների գործն եղաւ Գործադուլը արժանի էր ընդհանուր անունը կրելու: Գործատու անողները ջուրը, գաղը, հեռագրական և հեռախօսական թելերը կտրեցին, թալանեցին հացագործների փռները, մառանները, հացահատիկի ամբարները, ուտելիղէնի խանութները, հացի և մսի պաշար հայթհայթումը արգելեցին: Ընկերվարականները չէին մամուկցում գործադուլին: Ստոկհոլմի գործադուլը մի պարզ ցոյցի ընաւորութիւն կրեց արտայայտելու համար աշխատաւորների կամքը՝ ընդհանուր քուէարկութիւն ձեռք բերել: 120,000 գործաւոր խաղաղ ցոյցեր կազմակերպեցին և երեք չորս օր քաղաքի տէրերը դարձան: Մայրաքաղաքը լրագրներից և համարեալ լոյսից զրկուեց: Օրէնսդիր խորհրդարանը՝ այն ժամանակ յայտարարեց, որ կառավարութեան ներկայացրած ծրագիրը անբաւարար էր: Ո՛չ մի գործադուլ այնքան մեծ չափեր չէ ստացել և կէտ առ կէտ չէ գործադուլու, որքան 1904 սեպտ. 16-ի իտալական գործադուլը: Այդ գործադուլին առիթ էր տուել Սարդինիայում, Բուլղերիա քաղաքի մէջ զօրքի և բանուորների միջև տեղի ունեցած ընդհարումը. բայց նրա գլխավոր նպատակն էր Զիօլիստիի նախարարութեան տապալումը: Ամեն

տեղ հասարակական կեանքը դադար առաւ: Ո՛չ գաղ, ոչ էլէքտրականութիւն, ոչ ձկաքար, ոչ երկաթուղի, ոչ պոստ: Կանայք և երեխաները երկաթուղու գծերի վրայ պառկում էին գնացքի մեկնումն արգելելու համար: Ստիպում էին բոլոր մագաղինները, նոյնիսկ դեղարանները փակել: Վենետիկում հիւանդանոցի հիւանդները յատկացրած կաթը գրցում էին ջրանցքում: Զինովայի փողոցներում մեծ չափերով սպանութիւններ էին կատարում: Այն բոլոր քաղաքները, ուր գործադուլը 24 ժամ տևեց, ընկերվարականներից երես դարձրին, եղբակցնում է յօդուածագիրը:

EVERYBODY'S MAGAZINE. (մարտ).

—Նիւ-Եօրքի այս հանդիսում տրւած մի յօդուած հաւաստում է, որ աւելարսի ամեցամեծ արքայ է (American Beef trust), Նա գրաւել է իր ձեռքի մէջ է առել Միացեալ-Նահանգների բոլոր հրապարակները: Նա հիմնուել է այն բողէից սկսած, երբ հնարուել են «ցուրտ վագոնները», որոնք այժմ շրջում են թուով 54,000: Beef trust-ը միայն իր համար նրանցից 42,000 հատ ունի: Այդ հսկայ ընկերակցութիւնը կազմուած է 1880 թ.: Նրա հիմնադիրները եղան Նէլսոն Մորրիս, տաւարի թագաւորը Զիկա-գոյում և մի մագաղը՝ Գիւստաւ Մուիֆտ: Այս վերջինը միտք յղացաւ մօի փոխադրութեան գործում կիրարկել ցրտացուցիչ սխտեմը, և հիմքը դրեց հսկայ trust-ին: Նրանց երկուսը միացան և ապա իրանց մէջ մացրին Արմուր և Համմոնդ կոնսերվի և մտեղէն վաճառքների վիթխարի առևտրական տները: Այս չորս խմբերը յաջորդաբար նուաճեցին ամերիկական ոչ միայն տաւար, այլ և պտուղ արդիւնաբերող բոլոր կենդանիները: Մ.-Նահանգների ոչ մի նահանգ չէ կարողանում ազատուել նրանց ճանկերից: Տրքստի դեղին կառքերը,

որոնց ամերիկացիները տալիս են «վաճառականութեան աւաղակներ» անունը՝ երթեկեկում են երկաթուղային բոլոր գծերի վրայ և ճգմում են ամեն մրցութիւնը:

(Բամաուէր) 11—12. — Արդէն ապրիլ ամիսն է, իսկ ա. 4. Պասմաճեանի «Բանասէրի» 1904 թ. նոյեմբ. և դեկտեմբ. ամիսների համարները նոր են լոյս տեսնում, այն էլ միացած մի թուի սէջ: Այդ լղարիկ

տետրակում շարունակում է «Անիի կործանում» պատմական վէպը, որի միայն Ա. մասն է վերջացրել պ. Բագրատ Այվազեանցը: Ապա շարունակ է «կանոնը ձեռնադրութեան» և դրա կողքին. «Լուիզ Միշէլ»-ին նուիրում մի յօդուած: Պօէզիան ներկայացրած է մի թարգմանական ոտանաւորով. «Նորին կայսերական բարձրութեան G. P.-ի (?) բանաստեղծութիւններից»: Ահա ամբողջ բովանդակութիւնը այդ «գրական դիտական» ամսաթերթի...

ՆՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐ

1. Պարագրութիւնը յատուկ խնդրում է յօդուածագրերից՝ գրել պարզ, մանաւանդ թուերը, յատուկ անուններն ու օտար բառերը, և թերթի միայն մի երեսի վրայ, առանձնապէս ուշ դարձնել կէտադրութեան, ուղղագրութեան և նոր պարբերութիւնները որոշակի լինելու վրայ: Թարգմանութեան հետ պէտք է ուղարկել խմբագրութեանը նաև ընագիրը:
2. Չընդունում մեծ յօդուածները պահում են խմբագրութեանը 6 ամիս, իսկ յետոյ ոչնչացւում են: Ձեռագիրը յետ ստանալու համար պէտք է ուղարկել ճանապարհածախսը: Փոքր յօդուածներն ու ոտանաւորները չեն վերադարձնւում:
3. Գրուածքների վարձատրութեան չափը որոշում է խմբագրութիւնը: Պարագրութեան առանց պայմանների ուղարկուած ձեռագիրները համարւում են անվճարելի:
4. Պարագրութիւնն իրան է վերապահում ուղարկուած յօդուածները փոփոխելու կամ կրճատելու իրաւունքը:
5. «Մուճի» համարը չստացուելու դէպքում պէտք է խմբագրութեանը տեղեկութիւն տալ ոչ ուշ, քան յաջորդ համարի լոյս տեսնելը:
6. Պարագրութեանը դանադան հարցումներով դիմող անձինք պէտք է պատասխանի համար ուղարկեն նամակադրոշմ կամ պոստային բլանկ:
7. Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել 40 կոպ.: Հասցէի փոփոխումը պէտք է ստացուի խմբագրատանը իւրաքանչիւր ամսի 10-ից ուշ ուշ, որպէսզի առաջիկայ համարն ուղարկուի նոր հասցէով: